

Сістэмы адантрапанічных айконімаў Бешанковіччыны і Гомельшчыны істотна адрозніваюцца паміж сабой: на дзвюх тэрыторыях імёны, якія складаюць словаўтваральную базу айконімаў, разнастайныя па форме, этымалогіі і амаль не паўтараюцца паміж сабой.

1. Багамольнікава, Н.А. Айконімы Гомельскай вобласці аданамастычнага паходжання / Н.А. Багамольнікава // Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. – 2009. – № 1 (51) – С. 7–15.
2. Генкин, В.М. Ойконимия и катойконимия Белорусского Поозерья: учебно-методическое пособие / В.М. Генкин; М-во образования РБ, УО «ВГУ им. П. М. Машерова», Каф. общ. и рус. языкознания. – Витебск: УО «ВГУ им. П. М. Машерова», 2009. – 115 с.
3. Жучкевич, В.А. Чаму так названа / В.А. Жучкевич – Мн.: Народная асвета, 1969. – 119 с.
4. Суперанская, А.В. Что такое топонимика / А.В. Суперанская. – М., 1984. – 182 с.

ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ ЛЕКСІКА СТАРАБЕЛАРУСКІХ ПМНІКАЎ ДЗЕЛАВОЙ ПІСЬМЕННАСЦІ

В.Э. Зіманскі
Віцебскі, ВДУ імя П.М. Машэрава

Гісторыя беларускага народа насычана рознымі паэзіямі. Беларусь, знаходзячыся ў цэнтры Еўропы, не толькі зведала ўплыў суседніх народаў, але і неаднаразова з’яўлялася арэнай баявых дзеянняў. І ўсе ж, нягледзячы ні на што, беларускі народ унес свой актыўны ўклад у развіццё сусветнай і еўрапейскай цывілізацыі. Асабліва важным быў уклад у развіццё прававой і юрыдычнай думкі тагачаснага феадальнага грамадства, адлюстраваны ў такіх важных прававых помніках, як прывілеі, укладныя граматы, даравальныя граматы, статуты, судзевнікі, пасольскія прамовы, дагаворы, кнігі судовых спраў, кнігі Літоўскай метрыкі. Гэтыя дакументы адыгралі значную ролю ў развіцці грамадства і адлюстроўвалі працэсы, якія адбываліся на Беларусі ў XIII – пач. XVI ст. Нягледзячы на даволі грунтоўнае даследаванне помнікаў старабеларускай пісьменнасці [4], [5], [6], [7], [8] і інш., не ўсе з адзначаных дакументаў аднолькава глыбока прааналізаваны на прадмет ужывання ў іх грамадска-палітычнай лексікі, што абумовіла актуальнасць праведзенага даследавання.

Мэта даследавання – вызначыць найбольш пашыраныя тэматычныя падгрупы ў ядры і на перыферыі тэматычнай групы грамадска-палітычнай лексікі старабеларускіх дзелавых помнікаў пісьменнасці і акрэсліць крыніцы іх паходжання.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужылі лексемы, выбраныя з помнікаў старабеларускай пісьменнасці XIV–XVI стст. [2], [3]. У ходзе аналізу матэрыялу выкарыстоўваліся наступныя метады: аналітычны, семантычны, параўнальна-супастаўляльны, этымалагічнага аналізу, кампанентнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Адзін з буйных разрадаў слоў у лексічнай сістэме старабеларускай мовы складаюць словы грамадска-палітычнай лексікі, якія характарызуюць і апісваюць дзяржаўную уладу, адміністрацыйна-кіраўнічы апарат, знешнепалітычныя зносіны, дыпламатычныя зносіны і іншыя грамадскія рэаліі, назвы асоб па адміністрацыйных пасадах, службовых функцыях, месцы пражывання, сацыяльным становішчы і адносінах да грамадскага працэсу і г.д. Ядро групы ўтвараюць словы, якія непасрэдна выражаюць сутнасць з’явы, найбліжэй перадаюць сэнс паняцця, з’явы, дзеяння ці прыметы пэўнай тэматычнай падгрупы:

• назвы, што характарызуюць асоб паводле сваяцкіх адносін, у тым ліку і тых, якія ўзніклі ў працэсе шлюбу: *браты, сялянин, отець, сынъ, мать, братъ, жона, жонька, тестъ, сынъ, дети, зять, жона, отецъ, браты, мужъ і інш.*: прато мы уставляемъ своею радою абы дети не брали делницы отъ отца, покуль другую жону пойметъ а буде^т ли такая девка а любо жонька несправне жаловала; княжо слышышь самъ от своеие братье; се^{льн}нин мои поведит мне; ныне язъ и своимъ братомъ со кн^{язмъ} скирикгаиломъ; а ныне есмъ уведаль любовь ваша правая съ сыномъ моимъ с витенемъ.

Агульнае значэнне роднасці і сваяцтва прадстаўлена лексемамі *племени, родъ і інш.*: о сиротах иже нико^{ли} не маю^т ни оца ни мтри ни плем^е; иметь шесть оуруженных старых а добрых шлятичовъ поставитъ на свидечство дву своего роду.

• назвы адміністрацыйных адзінак унутры дзяржавы: *волость, городъ, сторона, село, околица, место, рада, повесть, земля, околица, рубежь, вълкъ, провинция, отчизна і інш.*:

о суде^x ко^лко ка^жая земля иметь; а каж^лы город себе иметь своего судью иметь; имаеть поехати к селу; паны рады коруны по^лское.

- назвы асоб паводле сацыяльнага становішча, пасады, роду дзейнасці: *оубогыи людѣ, шляхетные люди, слуги, чорные люди, чернь, селянин, ключникъ, учань, лавникъ, кметъ, бояре, слуга, дворянинъ, князь, державца, княгиня, панъ, мещанинъ, печатникъ, рыцерь, шляхтя, наездца, рядца, холгъ, гетман, земледержци, потужникъ, конюший, докторъ, мастеръ, чернь, убогыи, наместникъ, наимиты, дружина і инш.*: который шляхетный члвкъ не будет пересудомъ оважонъ; коли^ж оубогы бгато^о зовет о квалтъ; тымъ обычаемъ имети федора михаиловича на воли в ко^лме ^лпаковой вбито ми два слуги и я поимат слугу его на имя гачика; смотрели есмо съ паны радою нашою боярь полоцкихъ зъ мещаны и съ городскими дворяны и съ чорными людьми; коли которая пани а любо панна позвана была; а будет лі знаменитый шлях^тичъ тогды шестьдесят гривень; а будет лі шолтис а любо кметъ шляхтичом оучинень тогды три гривны; колиж который мещанинъ которому землею ну без запису поверит.

- назвы дзеяннѣ, звязаных з дэклараваннем прынятых рашэннѣ (дзяржаўных або судовых): *устанавлиемъ, уставила, жаловати, положилъ, докончалъ, пожадаемъ, дозволити, прислушаетъ, уставленъ, подисковати, вырокъ і инш.*

- назвы дзяржаўных адміністрацыйна-кіраўнічых устаноў: *сенатъ, магистратъ, сойм (сеймъ), корона, канцлерство і инш.*

- назвы асоб як удзельнікаў судовага працэсу: *послухъ, товаришь, приятели і инш.*: некторый пріетель а лю прірожены... хотелъ бы выкупить; а далей одному таваришу дал есми но^ж а другий меноваⁿ со мною кордо^m на вачок мои и не хоте^л ми корд^a дати и я пошо^л до стаини – або іншыя судовыя тэрміны: *квалтъ, здрада, долгъ, приязнь, свобода, звычаи, поветрие.*

- назвы асоб, якія ажыццяўляюць дзяржаўнае кіраванне: *король, князь, коморникъ, староста, кухмистръ, маршалокъ, шолтыс, паны рада, войт, державца, бурьмистръ, монархъ, чин, подкоморный, мештеръ, подскарбий, воевода, господарь, гетман, канцлеръ, подъканцлеръ, владыка і инш.*: потребно есть абы однакій колиж один гедрь всих есть тогды одна манита маеть бытии; мы казимиръ корол полскы; о памятно^m колко грошей маеть оурядніци су^ли коморники о жало^b малы^x; се язъ князь смоленскый федоръ судилъ есмь.

Перыферычную зону ўтвараюць словы, якія можна звязаць з названым паняццем апасродкавана і якія па сэнсе больш аддаленыя ад галоўнага паняцця тэматычнай групы. У яе ўваходзяць наступныя падгрупы:

- характарыстыка асоб паводле іх адносін да іншых асоб або да пэўных катэгорый асоб: *панский, шляхетный, господарский, канцлерский, приятельский, неприятельский, канцлеровъ, валный, посполитый і инш.*: а большъ шкоды у своей земли убогымъ людемъ чинять, нижли у неприятельской земли устанавлиемъ; приятелем чт^ннымъ и милым пану бурмистру и рядцамъ и всем мещано^m ризко^г места поклоⁿ приятельский.

- характарыстыка асоб паводле месца пражывання: *ковенскийе, витьбеского, полотского, руская, смоленский, троцкии, ошменьские, слонимские, лотыгольска, рижанинъ, немчи, русинъ, смольнянень, латининъ, рогачеве, земляне, посполство і инш.*

- назвы, якія характарызуюць разнастайныя аспекты сацыяльна-прававых адносін і дзеяннѣ: *власный, властное, долгая, заодно, чорными, верная, первописаная, другой, свободный, вечная, стары, безъвинное, обидных, добрый, одинокого, славно, лихо, добро, немирно, доброволно, нелюбъ, давно, прерже, лежъни, иногда, тогды знакомитые, безвестно, нынешнии, детский, гораздо і инш.*

- дзеянні, якія суправаджаюць адміністрацыйны працэс: *делолосе, пойметъ, имуть, поималъ, правити, словеть, вступити, кланяють, звати, слюбуемъ, держати, исправитъ, забылъ, велель, записался, дозволяемъ, володети, блюсти, знаемо, ведомо, засели, жалующи, налезль, молвить, застанете, вести, ведаешь, обещаемъ, уседъ, обернути і инш.*

Этымалагічная характарыстыка грамадска-палітычнай лексікі паказвае, што, акрамя ўласнабеларускіх лексем, якія характарызуюць пераважна дзяржаўнае кіраванне ў ВКЛ, дзейнасць чыноўніцкага апарату, знешнепалітычную дзейнасць (*конюший, лавникъ, долгъ, подскарбий, печатникъ, земледержци, володети, владыка, прислушаетъ і инш.*), вялікую ўдзельную вагу маюць лексічныя адзінкі, запазычаныя ў беларускую мову ў асноўным з польскай, нямецкай, чэшскай, лацінскай моў. Найперш гэта завязана з разнастайнымі

кантактамі паміж суседнімі народамі: новыя лексічныя адзінкі былі патрэбныя як для абазначэння новых рэалій і паняццяў, так і для замены некаторых назваў, што сталі непрыгоднымі ў выніку развіцця грамадства. у групе грамадска-палітычнай лексікі шырока прадстаўлены запазычаныя з розных моў. Сярод запазычанняў пераважаюць паланізмы (*пань, сейм, дозволити, власный, здрада, посполитый, долгъ, потужникъ, посполство, вырокъ, король, корона, место, холопъ, гетман, панский, шляхетный, господарский, бурмистр, сойм (сейм), рада, знаемо, ведомо, пожадаемъ, подлугъ, дозволяемъ, бюлести, отчизна, валный, коморникъ, наездца, рядца, подкоморный. і інш.*), а таксама запазычаных праз польскае пасрэдніцтва лацінізмаў (*монархъ, кметъ, магистратъ, корона, сенатъ, провинция, докторъ, мастеръ і інш.*). Меншую частку складаюць германізмы і багемізмы (*кухмистръ, маршалокъ, паны рада, войт, бурмистръ, рыцерь, шляхта, квалтъ, мештеръ, шолтыс, канцлеръ, канцлеровъ, канцлерский, канцлерство, подъканцлеръ, мещанинъ і інш.*).

Заклучэнне. Такім чынам, ядро грамадска-палітычнай лексікі ў помніках дзелавой пісьменнасці складаюць словы, што абазначаюць дзяржаўныя і адміністрацыйныя пасады і ўстановы, асоб па сацыяльным і дзяржаўным становішчы, сваяцкія адносіны. Перыферычная зона прадстаўлена лексемамі, якія характарызуюць асоб у розных адносінах або разнастайныя аспекты сацыяльна-прававых адносін і дзеянняў. Этымалагічны аналіз грамадска-палітычнай лексікі старабеларускай дзелавой пісьменнасці паказаў, што як аснову склалі пераважна ўласнабеларускія лексемны і паланізмы; у меншай ступені прадстаўлены лацінізмы і германізмы, якія праніклі ў старабеларускую пісьменнасць пераважна праз польскае пасрэдніцтва.

1. Булыка, А.М. Лексічныя запазычаныя ў беларускай мове XIV–XVIII стст. / А.М. Булыка. – Мн., 1980. – 320 с.
2. Жураўскі, А.І. Хрэстаматыя па гісторыі беларускай літаратурнай мовы / А.І. Жураўскі. – У 2-х ч. – Мн., 1978. – 250 с.
3. Хрэстаматыя па гісторыі беларускай мовы / У.В. Анічэнка, П.В. Вярхоў, А.І. Жураўскі, Я.М. Рамановіч, Р.І. Аванесаў. – У 2-х ч. – Мн. 1961-1962. – 543 с., 326 с.
4. Казачэнка, Т.М. Лексіка канцылярска-юрыдычных дакументаў Віцебшчыны перш. пал. XVI ст. / Т.М. Казачэнка. // Веснік БДУ. Сер. 4. – 1997. – №3. – С. 21–24.
5. Кулеш, Г.І. Да вызначэння грамадска-палітычнай лексікі / Г.І. Кулеш. // Веснік БДУ. Сер. 4. – 1992. – №2. – С. 38–41.
6. Мацкевіч, Ю. 3 лексікі першага, або старога, Літоўскага статута 1529 г. / Ю. Мацкевіч, Ф. Грынавецкене. // Жывое народнае слова: Дыялект. зб. – Мн., 1992. – С. 201–208.
7. Новік, М.А. Лексічны аналіз Статута ВКЛ 1588 г.: Аўтарэфэрат дысертацыі на атрым. вуч. ступ. канд. навук / М.А. Новік. – Мн., 2003.
8. Паляшчук, Н.В. Юрыдычная лексіка старабеларускай мовы: семантыка, структура, паходжанне / Н.В. Паляшчук // Этнакультурны і сацыялінгвістычны аспекты тэорыі і практыкі преподавання языков. – Мн., 2015. – С. 408–418.

МОДАЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО АНГЛОЯЗЫЧНОГО МЕДИЙНОГО ТЕКСТА

*О.В. Казиминова
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова*

На современном этапе развития лингвистики доминирует комплексный подход к исследованию текста, в рамках которого текст трактуется как структурно-семантическое единство высшего порядка, как сложный знак, включающий формальный, семантический и когнитивно-прагматический аспекты. С одной стороны, текст обладает социальностью и психологичностью, а с другой – порождается языковой личностью и адресуется языковой личности (З.Я. Тураева). Именно данные свойства текста определяют неизменный интерес исследователей к изучению категории модальности и модуса как субъективного начала в смысле текста.

Среди объектов тексто-дискурсивных исследований категории модальности особой значимостью, на наш взгляд, характеризуется медийный дискурс, который обладает целенаправленным социальным действием, а также участвует во взаимодействии людей и механизмов их сознания. При этом, медийные тексты содержат не только предметно-логическую, но и прагматическую информацию, позволяющую направленно воздействовать на массового адресата с целью внесения изменений в его концептосферу и эмоции. В связи с этим, актуальность настоящего исследования обусловлена назревшей необходимостью оценивания новых тенденций в отношении феномена модальности медийного дискурса, а именно, с позиций коммуникативно-прагматического подхода, который позволяет существенно дополнить содержательно-прагматический объем исследуемой категории.